

Gert Biesta (1957 -) – over volwassen vrijheid en samen in de wereld bestaan

Auteur: Lisette Bastiaansen – lisettebastiaansen@kpnmail.nl

Willen we niet dat Auschwitz nog een keer gebeurt, dan zullen we binnen de samenleving, maar vooral ook binnen het onderwijs, blijvend aandacht moeten hebben voor hoe we ons vanuit vrijheid tot elkaar verhouden. Hiermee wordt in één zin de kern van het gedachtegoed van Biesta geschetst. Biesta wijst hierbij op het democratische belang van de pedagogische kwaliteit van onderwijs, in relatie tot wat wij ‘vrijheid’ noemen. Totalitaire regimes hebben geen pedagogiek in de school nodig, zo stelt hij. Democratische samenlevingen wel. Dat – het vanuit vrijheid je tot elkaar verhouden – is volgens Biesta precies waar het bij het pedagogische om draait. Alleen vanuit volwassen vrijheid kan een democratie – en daarmee het goed (samen)leven - gestalte krijgen.

Existentiële benadering

In de kern van Biesta zijn visie op het pedagogische ligt het begrip ‘persoonsvorming’, wat hij zelf liever omschrijft als het ‘vormen-tot-persoon-willen-zijn’. Een begrip dat – mede door zijn inspanning – zowel op de landelijke, als internationale onderwijsagenda is komen te staan. Bij de vorming-tot-persoon-willen-zijn gaat het voor Biesta uiteindelijk steeds om de existentiële vraag of dat wat je als mens wil doen, wat je verlangt of verlangt te doen, gaat helpen bij goed leven en goed samenleven. Hij gebruikt daar de begrippen ‘zelfvernietiging’ en ‘wereldvernietiging’ bij en spreekt in termen van ‘bestaan’. Het gaat volgens hem niet om *wie* we zijn, maar veel meer om *hoe* we zijn, om hoe we met elkaar bestaan. Biesta kiest hier dus voor een existentiële benadering: je leeft je leven *in* de wereld en *met* anderen en dat samenleven krijgt vorm in *hoe* we met elkaar omgaan. Het concept identiteit is volgens hem niet inwisselbaar met het concept subjectiviteit. Bij een volwassen manier van in de wereld bestaan gebaseerd op denken over subjectiviteit wordt volgens hem rekening gehouden met wat hij ‘alteriteit’ en ‘integriteit’ noemt: het anders zijn en het op zichzelf zijn van het andere en de ander.

Zie jij verschil tussen ‘identiteit’ en ‘subjectiviteit’? Waar zou het verschil in kunnen zitten? Hoe kijk jij naar ‘identiteit’ in relatie tot jouw pedagogische opdracht?

Vrijheid

Het gaat er bij het pedagogische volgens Biesta dus om dat je als kind oefent en uitgedaagd wordt om eigen vrijheid op een volwassen manier op te pakken. Een manier waarop jouw vrijheid tegelijk met de vrijheid van ‘de ander’ kan bestaan. Vrijheid is volgens Biesta namelijk altijd gerelateerd aan een bestaan ‘in dialoog’ met andere mensen. Binnen deze dialoog gaat het er uiteindelijk om dat eenieder weg probeert te blijven bij de uitersten van ‘zelfvernietiging’ en ‘wereldvernietiging’. Als je te hard drukt om je eigen initiatief in de wereld te brengen, dan ontmoet je volgens hem het risico van wereldvernietiging, wordt de wereld je teveel en trek je je er uit terug, dan leidt dat volgens hem uiteindelijk tot zelfvernietiging. In het midden gebied blijven vereist

volgens Biesta een verlangen voor een 'werelds bestaan', een bestaan buiten ons-zelf. Daarmee is vrijheid volgens hem niet alleen een 'gave', het is ook een 'opgave': Niemand anders kan voor jou omgaan met de vrijheid, en de keuzes die daarbinnen liggen.

Welke plek heeft oefenen in het omgaan met je vrijheid in jouw pedagogische praktijk? Wat betekent omgaan met vrijheid voor jou persoonlijk?

Aangesproken durven worden

Binnen Biesta's denken staat het aangesproken durven worden, het je door de ander iets laten gezeggen centraal. Hij ziet lesgeven in dezen als een vorm van dissensus: De leraar die weigert om de incompetentie (waar het gaat om het omgaan met de vrijheid) van de leerling te aanvaarden, die zich oriënteert op een mogelijk toekomstige manier waarop de leerling, die noch de leerling, noch hij kan voorzien. Precies in de wrijving die hier aanwezig is, ontstaat volgens Biesta de ruimte voor de leerling om als subject te verschijnen. Wanneer we weerstand ervaren komen we volgens Biesta niet alleen de wereld tegen, maar ook de verlangens die we ten aanzien van die wereld hebben. Hij geeft aan dat de wereld op deze manier ons probeert te onderwijzen, iets te gezeggen.

Het pedagogische werk zit volgens Biesta daarbij vooral in het onderbreken. Een onderbreking die niet zozeer nodig is om verlangens te onderdrukken – want verlangens geven volgens Biesta ook de energie die je nodig hebt om in de wereld te zijn – maar om de verlangens in beeld te krijgen en om te vormen, zodat we er niet langer aan onderworpen zijn, maar ons als subject er toe kunnen verhouden. Niet alle onderbrekingen zijn volgens Biesta pedagogisch. Zolang de opvoeder of leraar voor de leerling probeert uit te maken welke verlangens verlangbaar zijn, blijven kind en leerling object van de bedoelingen en handelingen van de opvoeder. Het gaat er dus veel meer om dat een kind zelf in relatie kan komen met zijn verlangens. Biesta verwoordt de van de leraar benodigde handeling hier ook wel als 'transcendentiaal geweld'.

Dat onderbreken doe je volgens Biesta via principes als 'vertraging' en 'uitstel'. Dat vraagt om een pedagogische relatie die gestoeld is op luisteren, zorg en het aanspreken, wat volgens hem geheel anders is dan een houding van beheersing en controle. Daarbij dient de opvoeder vooral te beschikken over tijd, aandacht, geduld en vertrouwen en dient binnen onderwijs ruimte gemaakt te worden voor 'innerlijkheid' in plaats van 'uiterlijkheid', en voor wat hij noemt 'politiek bestaan': Binnen een onderwijsomgeving is het belangrijk dat leerlingen leren thuis te zijn in de wereld, en vreemden leren verdragen.

Of, in hoeverre en hoe heeft 'de onderbreking' een plek in jouw pedagogische praktijk? Wat vraagt het volgens jou om die onderbreking gestalte te kunnen geven?

Biesta, G. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten. Ethiek, politiek en democratie*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.

Biesta, G. (2015a). *Beyond learning: Democratic education for a human future*. Routledge.

Biesta, G. (2015b). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Phronese.

Biesta, G. (2016a). *Het leren voorbij. Democratisch onderwijs voor een menselijke toekomst*. Culemborg: Phronese.

Biesta, G. (2016b). *Persoonsvorming in het onderwijs: Socialisatie of subjectificatie*. SLO.

<http://downloads.slo.nl/Documenten/essayspersoonsvorming-gert-biesta.pdf>.

Biesta, G. (2017). Touching the soul? Exploring an alternative outlook for philosophical work with children and young people. *childhood & philosophy*, 13(28), 415-452.

Biesta, G. (2017). *Letting art teach*. ArtEZ Press.

Biesta, G. (2018). *De terugkeer van het lesgeven*. Culemborg: Phronese.

Biesta, G. (2018). *Tijd voor pedagogiek. Over de pedagogische paragraaf in onderwijs, opleiding en vorming*. Utrecht: UvH/Stichting Nivoz.